

Yhteistyö, integraatio ja alueellistuminen Pohjoiskalotilla¹

TIMO KIVIMÄKI

ABSTRACT
Cooperation, Integration and Transnational Regionalization in the Northern Calotte Region

International cooperation, integration and transnational regionalization in the Northern Calotte Region have been analyzed in a very elegant fashion on the one hand with a relatively light theoretical apparatus and on the other with apparatuses utilizing the approaches of new regionalism. Even though this article has been strongly influenced both these studies, the problem of lack of integration into the more traditional integration theories can be seen as a problem which has motivated the writing of the present article. It would appear that the integration of the old theory of integration together with insights into more recent discussions of new regionalism have something to offer to the analysis of a region, the Northern Calotte, which in many respects differs from many other areas (peripherality, low population density, long distances) and yet has many features in common with the experiences of integration which have been theorized earlier. The aim of this article is to take a comprehensive look at the transnational interaction patterns of the Northern Calotte in the light of perspectives offered by an integrated theoretical approach.

1. Pohjoiskalotin kansainvälinen yhteistyö

Kalotti tarkoittaa patalakkia, pipoa, joka maapallolla on päässään. Maapallosta puhuttaessa kalotilla tarkoitetaan juuri sitä aluetta joka jää napapiirin sisäpuolelle. Pohjoiskalotti-komitean määritelmän mukaan alue ei kuitenkaan rajoitu yksinomaan napapiirin pohjoispuolisille alueille, vaan käsittää ne hallinnolliset alueet, jotka sijaitsevat napapiirin pohjoispuolella tai joiden läpi napapiiri kulkee. Tämän määritelmän mukaan Pohjoiskalotti käsittää Nordlandin, Tromsin ja Finnmarkin maakunnat Norjassa, Norrbottenin läänin Ruotsissa ja Lapin läänin Suomessa. Venäjän mullistusten myötä kalottiyhteistyö on levinnyt myös

Kuolan niemimaalle: Pohjoiskalotin rauhanpäivillä yhteistyössä oli mukana Muurmanskin alue ja pohjoinen yhteistyö Barentsin euroarktisessa yhteistyökontekstissa sulkee sisälleen Muurmanskin ja Arkangelin alueet sekä Karjalan tasavallan (Kivimäki, Väyrynen & Jama 1997).

Pohjoiskalotin käsitettä alettiin käyttää tämän vuosisadan puolivälissä, mutta se vakiintui poliittisessa kielenkäytössä vasta 1990-luvulla. Pohjoiskalotin kansainvälisen ja transnacionaalisen yhteistyön asemaa valtiollisessa politiikassa kuvaa, ettei käsite jäsentänyt vielä 1993 ulkopoliittisia puheita ja asiakirjoja koavaan Ulkoasiainministeriön toimittaman Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja -koko-omateoksen sisällisluetteloa ja että esimerkiksi Barentsin euroarktisen alueen perustamiseen liittyvä dokumentisto ei mahtunut koko

¹ Tämä artikkeli perustuu pitkälti johtopäätöskappaleeseen teokessa Timo Kivimäki ja Paavo Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

opukseen (Väyrynen 1996).

Vaikka Pohjoiskalotin käsite on tuore, alueellinen yhteistyö on vanhaa perua. Yhteiskunnallinen vuorovaikutus oli ennen valtiollisen järjestyksen tunkeutumista 1800-luvulla ollut vilkasta. Pohjoiskalotin alueellisen yhteistyön veteraanien näkemystä², jonka mukaan Pohjoiskalotti on ”luonnollinen alue, jota valtorajat luonnottomasti erottavat”, voidaankin pitää oikeutettuna. Valtiorajojen merkityksen korostuminen 1800- ja 1900-luvuilla on kuitenkin luonut ongelmia, joiden ratkaisemisessa uudella Pohjoiskalottiyhteistyöllä voi olla myönteinen panoksensa annettavanaan.

Uudenlainen Pohjoiskalotin valtorajat ylittävä yhteistyö alkoi syntyä Pohjoismaiden neuvostossa ja ministerineuvostossa. Se hyödynsi varsin kehittyneitä alueellista pohjoismaista yhteistyöverkosta Pohjoiskalotille sijoittuvien poliittisten ongelmien ratkaisuun ja yhteistyön edistämiseen.³ Pohjoismainen neuvosto ja ministerineuvosto ovat säilyttäneet tärkeän itsenäisen asemansa Pohjoiskalotin yhteistyössä.

Pohjoismaisen kalottitoiminnan painopiste siirtyi kuitenkin vuonna 1967 perustettuun *ad hoc*-komiteaan, josta tuli myöhemmin pysyvä, Pohjoiskalotti-komitean nimeä kantava elin. Pohjoiskalotti-komiteasta muodostui merkittävä ja laaja-alainen talous- ja työmarkkinapoliittisten kysymysten alueellisen yhteistyön väline. Toukokuussa 1997 Pohjoiskalotti-komiteasta muodostettiin Pohjoiskalotin neuvosto, jonka tuleva toiminta jakaantuu kahteen toisiaan täydentävään osioon: alueelliseen kehittämistoimintaan ja edunvalvontaan.⁴

Pohjoismaisen kontekstin lisäksi kansainvä-

linen yhteistyö Pohjoiskalotilla sai 1993 eurooppalaisen yhteistyöelimen, Barentsin euroarktisen neuvoston ja sen poliittisessa ohjauksessa toimivan läänien ja alkuperäiskansojen edustajien Barentsin alueneuvoston. Tämän yhteistyöjärjestelmän merkitys ympäristön suojelussa, pohjoisen infrastruktuurin ja meritien kehittämisessä, taloudellisessa yhteistyössä ja alkuperäiskansojen aseman parantamisessa liittyy siihen, että sen kalottikonseptio ulottuu Venäjälle ja toisaalta Euroopan keskuksiin. Barentsin euroarktinen alue ei liity pelkästään perinteisten Euroopan pohjoisten alueiden yhteistyöhön, vaan sen pyrkimyksenä on lisäksi idän ja lännen kulttuurisen ja taloudellisen kahtiajaon ja eristyksen lieventäminen pohjoisilla alueilla ja toisaalta Euroopan keskuksien ja Barentsin alueen positiivisen keskinäisriippuvuuden lisääminen.⁵

Taloudellispainotteisen Pohjoiskalotin yhteistyön lisäksi uusi kansainvälinen yhteistyö alueella kattaa kulttuurisen yhteistyön, jonka kattavana organisaationa ovat Norden-järjestöt⁶ sekä osa-alueiden kulttuuriset (ja taloudelliset) järjestöt, kuten Pohjoismaiden saamelaisneuvosto ja Torniojokineuvosto. Lisäksi spontaania rauhanomaiseen vuorovaikutusrakenteeseen perustuvaa yhteistyötä on tehty Pohjoiskalotin rauhanpäivillä.⁷

Pohjoiskalotin yhteistyötä on analysoitu varsin ansiokkaasti toisaalta jonkin verran kevyellä teoreettisella välineistöllä ja toisaalta uudempaa alueellistumiskeskustelua hyödyntäen. Vaikka tämäkin työ on saanut varsin paljon vaikutteita näistä analyysistä (raaka-aineita epäteoreettisesta ja ajatuksellisia välineitä alueellistumiskeskustelusta), mielestäni on ongelmallista, ettei Pohjoiskalotin alueellistumisen analyysia olla riittävästi sidottu perinteisempään integraatioteoriaan, jolla uudelleen tulkittuna olisi paljonkin annettavaa

² Tästä näkemyksestä esimerkkinä ks. Oinas 1997 (Asko Oinas on Lapin läänin entinen maaherra), Jama & Kivimäki (Jouko Jama on Pohjoiskalotin neuvoston pääsihteeri), Salo 1997 (Tuure Salo on Pohjola-Nordenin ja Pohjoismaisen Norden-yhdistysten liiton entinen puheenjohtaja) sekä Väyrynen 1997

³ Perusteellinen selvitys Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston roolista Pohjoiskalotin yhteistyön alullepanijana ks. Lohiniva 1997 (Greta Lohiniva on Pohjoismaiden neuvoston Suomen delegaation apulaispääsihteeri).

⁴ Kattava selvitys Pohjoiskalotti-komitean ja Pohjoiskalotin neuvoston vaiheista ja toiminnasta löytyy alaviitteessä 3 mainitussa Jouko Jaman ja Timo Kivimäen artikkelissa.

⁵ Perusteellinen esitys Kalottiyhteistyöstä Barentsin euroarktisella alueella löytyy teoksesta Puurunen 1997 (Heikki Puurunen on Suomen edustaja Barentsin neuvoston viramieskomiteassa).

⁶ Ks. Pohjola-Nordenin toiminnasta Salo 1997 (Tuure Salo on Pohjola Nordenin entinen puheenjohtaja).

⁷ Rauhanpäivien toimintaa ja vaiheita kuvaillaan teoksessa Manninen 1997 (Hannes Manninen oli Suomen Kalottitoimikunnan puheenjohtaja).

aiheen analyysille. Tämän artikkelin tarkoituksena on pyrkiä heijastamaan kokonaisvaltaisesti integraatio- ja alueellistumisteoreettisia näkökulmia Pohjoiskalotin transnationaalisen vuorovaikutuksen ymmärrykseen.

2. Pohjoiskalottiyhteistyö alueellistumisena ja transnationaalisen integraationa

Alueellinen yhteistyö ja integraatio merkitsevät toisaalta yhdentymistä (integraatio) ja toisaalta erottumista (alueellinen).⁸ Samalla kun pyritään lähentymään kohti uutta yhteisen toiminnan yksikköä, Pohjoiskalottia, pyritään erottamaan jostain toisesta, valtiollisesta ja virallisesta. Samalla kun esimerkiksi yhteistyöverkostot laajenevat Enontekiön ja Kautokeidon välillä, Enontekiö löytää tiettyä itsenäisyyttä ja erillisyyttä suhteessa vaikkapa Helsinkiin ja Brysseliin.

Osa kansainvälisen politiikan teoriakirjallisuudesta tarkastelee alueellista yhteistyötä yhdentymisen ja osa erottumisen näkökulmasta. Erityisesti kansainvälistä kauppaa koskevassa kirjallisuudessa⁹ ja kansalliseen epäyhtenäisyyteen liittyvässä alueellistumisen tutkimuksessa (Brustein 1988) alueellistumisen tendenssi on nähty integroitumisen ja globalisoitumisen vastakohtana, jolloin huomio kiinnittyy erottumisen ongelmatiikkaan. Samoin alueellistumista separatismien perspektiivistä lähestyvä valtiollista vakautta tarkasteleva kirjallisuus näkee korostetummin alueellistumiseen liittyvän erottumisen.

Erottumisen piirre on huomattavissa myös Pohjoiskalotilla, jossa vaikkapa paikallisvirkamiesten lojaalius pohjoisia kansoja kohtaan aiheutti ristiriitoja keskushallinnon asettamien tehtävien toteuttamisessa. Pohjoiset paikallisviranomaiset eivät ole välttämättä suostuneet toimeenpanemaan sellaisia keskushallinnon päätöksiä, joita he ei pitäneet pohjoisen etujen kannalta oikeudenmukaisina. Tämänäköisestä keskushallinnon vastaista niskurointia saatettiin pitää suurella arvolla Kalotilla (Oinas

⁸ Yhdentymisen ja erottumisen suhteesta voi löytää yleisempää teoretisointia teoksesta Harle 1993 (erityisesti sivut 8-10).

⁹Ks. esim. Friedberg 1993; Salvatore 1993; Wyatt-Walter 1995.

1997, 43). Torniojokilaakson kulttuurinen ja joen hyödyntämiseen perustuva side valtiorajan yli, rajat ylittävä saamelaiskulttuuri, yhteinen kokemus kaukaisuudesta keskushallinnon suhteen ja sukulaisuus- ja ystävyyssteet toisen maailmansodan jälkeen rajan taakse jääneisiin "suomalaisalueisiin" olivat kaikki kysymyksiä, joissa valtiollinen vaikutus ja valtiorajat on koettu haitallisina ja joissa oli tarve löytää keinoja modernin valtiollisen ja alueellisen intressin sovittamiseen.

Toisaalta Euroopan alueellista integraatiota koskevassa kirjallisuudessa¹⁰ ja klassisissa integraatioteorioissa¹¹ alueellistuminen yleensä nähdään yhdistymisenä eikä erottumisena. Jos tarkastellaan kansainvälistä yhteistyötä Pohjoiskalotilla voidaan nähdä kuinka alueellisista tarpeista nousevan yhteistyön välineinä usein käytetään kansallisen keskushallinnon tai eurooarktisen yhteistyön tapauksessa myös EU:n keskushallinnon instrumentteja ja resursseja. Rajojen yli jaettu huoli pohjoisesta luonnosta, väestötiheyteen liittyvät yhteiset ongelmat ja taloudellinen jalostusasteen kohottamisen yhteinen intressi olivat kaikki asioita, joiden ongelmat olivat kalotille yhteisiä mutta joiden ratkaisuun tarvittiin myös keskuksien panostus. Pohjoiskalotin poliittisen yhteistyön analyysi paljastaa lisäksi, että sotilaallisessa mielessä eräät alueelliset intressit liittyivät juuri keskushallinnon hylkäämäksi tulemisen pelkoon. Pohjoiskalotin alueellisen yhteistyön voidaan nähdä tarvitsevan "keskustan" välinei-

¹⁰ Ks. esim. Wallace, Wallace ja Webb 1983; Smith 1992.

¹¹ Ks. esim. David Mitrany (1944): *A Working Peace System* Royal Institute of International Affairs, Lontoo; Mitrany 1975; Haas 1964; Etzioni 1963; Etzioni 1962.

¹² Esimerkiksi Jouko Jama, aiemmin viitatussa artikkelissaan (Jama & Kivimäki 1997) pitää aluepolitiikan instrumentteja Pohjoiskalotin kehityksen eräänä keskeisimmistä tekijöistä. Siksi esimerkiksi valtion aluehallinnon virkamiehet ovat edustettuna Pohjoiskalotin neuvostossa ja valtiolliset hallitukset nimeävät Pohjoiskalottikomitean edustajat.

¹³ Siitä huolimatta erillisyyks keskustasta on yksi pohjoisen identiteetin lähteistä ja siksi Asko Oinaa (1997) kirjoituksen lailla voidaan pitää pohjoisen tullivirkamiehen tottelemattomuutta keskushallinnon määräyksiä kohtaan osoituksena pohjoisesta identiteetistä.

tä¹², eikä Pohjoiskalotin alueellistumisesta tulisi siten nähdä ensisijaisesti erottumisena keskushallinnoista, vaan pikemminkin kiinnittymisenä rajan takana oleviin pohjoisiin lähialueisiin.¹³ Siksi lieneekin hedelmällisempää tarkastella Pohjoiskalotin kansainvälistä yhteistyötä pikemminkin yhdentymisteorioiden ja alueellistumiskeskustelun kuin separatismiteorioiden valossa.

Sekä yhdentyminen että eroaminen ovat yleensä alueellistumisessa rajattuja päämääriä ja näin on erityisesti Pohjoiskalotin alueellisessa integraatiossa. Pohjoiskalotilla toivotaan suurempia yhteyksiä valtiorajojen yli erilaisissa yhteistyötä ja koordinaatiota vaativissa kysymyksissä, muttei silti harkita pitemmälle menevää yhdentymistä. Vaikka pyritään vaikkapa paperin, pahvin ja kartongin kierrätyksen ja hyötykäytön tehostamiseen Pohjoiskalotilla, tarkoitus ei ole luoda alueelle kaikenkattavaa yhteisten asioiden hallintoa. Ja vaikka halutaan, että Kemijärveltä voisi matkustaa Murmansiin muutenkin kuin Helsingin kautta, ei Murmanskin kohtaloa silti mieluusti täysin sidottaisi yhteen Kemijärven kohtalon kanssa. Silti yhteistyössä on yhdentymisen leima, eikä se pysähdy vain erillisiin yhteistyöhankkeisiin, sillä niiden lisäksi Pohjoiskalotilla tiedostetaan alueelle tyypillisiä (muista alueista eriytyviä) intressejä ja tähdätään erilaisiin yhteisen päätöksenteon instituutioihin.

Samoin erottumisessa pysyttäydytään tarkoin rajatuilla asia-alueilla ja näilläkin itsenäisyyttä tavoitellaan vain rajatusti. Vaikka pyritäänkin siihen, että Kolarin ja Pajalan kuntien yhteistyö voisi tapahtua ilman valtiollista välitystä, alueellistumisessa ei ole kysymys separatismista, jonka päämääränä olisi irrottautuminen keskushallinnosta.¹⁴ Erottumisen päämäärän rajautumista kuvaa hyvin Olavi Lahtelan toteamus Pohjoiskalotin rauhanpäivien saamasta kritiikistä: ”Emme voi alistua täällä Lapissa siihen, että jotkut helsinkiläiset lehdet määräävät, mitä saamme ja mitä emme saa tehdä kotimaakuntamme hyväksi. Puheet siitä, että olisimme sivuuttaneet hallituksen, ovat pötyä, sillä valtuus-

kuntammehan ei ollut mikään valtiollinen elin. Me olemme sitä mieltä, että neuvostoliittolaiset isäntämme tietävät ilman helsinkiläisiä neuvonantajia, mistä he keskustelevat suomalaisten kanssa.”(Lahtela 1964)

Pohjoiskalottialueen yhteistyö on yleisemmän integraation tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen tutkimuskohde monessa mielessä. Kalottialueella on kohtalaisen pitkä historia pehmeiden yhteistyövaraisten turvallisuusratkaisujen luomisessa ja samalla hyvin lyhyt historian modernin maailmanjärjestyksen alaisuudessa.¹⁵ Tämän vuoksi kalottialueella on säilynyt monia traditio-naalisen vuorovaikutuksen muotoja, jotka kohtaavat nyt suoraan jälkiodernit olosuhteet esimerkiksi valtiorajojen merkityksen jälleen laskiessa. Pehmeän, yhteistyövaraisen rauhan luomisessa Pohjoiskalotilla voidaan siis hyödyntää perinteisiä traditionaalisen ajan transnationaalaisia vuorovaikutuskenteitä.

Kalottialue (etenkin jos mukaan lasketaan myös alueita Venäjältä) on myös siinä mielessä poikkeuksellinen alueellinen integroituminen alue, että se sijaitsee perinteisten blok-kivastak-kaisuuksien rajamaastossa. Vastavaanlaisia esimerkkejä ”perinteisten vihollisten” yhteistyöstä ja yhdentymisestä on vain harvoja (Saksan ja Ranskan yhteistyö Eurooppalaisen integraation alkutaipaleella, Malesian ja Indonesian sekä Malesian ja Filippiinien ASEAN yhteistyö ja yhteistyö ns. kasvun alueilla). Sijoittuminen blokkien risteykseen on aiheuttanut tiettyjä erityispiirteitä Kalottiyhteistyöhön. NATO-maa Norjan ja Neuvostoliiton alueiden yhteistyö on luonnollisesti joutunut useissa vuorovaikutuksen vaiheissa suurennuslasin alle, ja valtiollisten keskustojen epäluuloinen kiinnostus on monasti vaikeuttanut yhteistyötä. Kuten Heikki Puurunen (1997) kuvaa, kansainvälinen yhteistyö Euroopan pohjoisilla alueilla oli pitkään lukkiutuneena idän ja lännen vastakainasettelun luomaan sotilaallisesti jännittyneeseen tilanteeseen. Konkreettisena esimerkkinä tästä voidaan pitää epäilyksiä KGB:n roolista kalotin rauhanpäivillä ja näistä epäi-

¹⁴ Alueellistumisen päämäärien epämonotonisuudesta ja tämän teoreettisista implikaatioista ks. Meadwell 1991, 401-3.

¹⁵ Esimerkiksi valtiorajat ovat olleet merkityksellisiä asioita Kalotilla vasta lyhyen ajan verrattuna Euroopan keskuksiin.

lyksistä johtunutta norjalaisosapuolen kiinnostuksen puutetta (Manninen 1997). Samalla voidaan kuitenkin myös sanoa, että idän ja lännen vastakkaisuus toimi yhtenä lisämotiivina Kalottiyhteistyölle, joka nähtiin pitkän tähtäimen siltanrakentajaksi (Jama & Kivimäki 1997).

Integroitumisen tavoitteiden rajallisuuden ja Kalottialueen integraation erityispiirteiden vuoksi on perinteisten integraatioteorioidenkin anti jonkin verran rajoittunut. Siksi Pohjoiskalottiyhteistyön integraatioteoreettisen tarkastelun lisäksi pyritään etsimään keinoja uudentyyppisen integraatiomallituksen luomiseksi tavalla, joka avaisi väyliä sellaiselle alueellistumisen teoreettiselle uudelleenymmärrykselle, jolla voisi olla vaikutusta myös Pohjoiskalotin kansainvälisen yhteistyön käytännön kannalta.

2. Pohjoiskalottiyhteistyö ja integraatioteoriat

Integraatioteoriat selittävät toisaalta kansalaisten lojaaliuden siirtymistä valtiosta kohti valtiorajat ylittäviä yhteisöjä, toisaalta päätöksenteon rakenteiden syntymistä viimeksimainitulle yhteisölle.¹⁶ Useissa oppikirjamääritelmissä ensinmainittua piirrettä on pidetty prosessin määrittelevänä piirteenä ja institutionaalisia muutoksia toissijaisina. Arkipäiväinen integraatiokäsityksemme puolestaan yleensä korostaa integraation etenemisessä institutionaalisia muutoksia¹⁷: mikäli kysymys olisi vain lojaaliuden siirtymisestä, esimerkiksi Pohjoiskalotti-komitean perustamisella ei olisi ollut integraatioprosessin kannalta merkitystä (se-

¹⁶ Kansalaisten lojaaliutta korostavat määritelmät liittyvät usein funktionalistiseen integraatioteoriaan (ks. esim. Etzioni 1963), kun taas myöhempi integraatioteoretisointi on korostanut myös päätöksenteon kehittymistä integraation tuntomerkinä (ks. esim. Haas 1964, 29). Integraatioteorioilla tarkoitetaan tässä varsin laajaa kirjallisuutta, joista osa ei itse luokittele itseään integraatioteorioiksi. Esimerkiksi uusalueellistumisen teoretisointi kohdentaa tarkastelunsa ilmiöihin, joissa lojaliteetti ja päätöksenteko siirtyvät valtiorajat ylittäviin kokonaisuuksiin, mutta silti tätä teoriakeskustelua ei yleensä mielletä integraatioteoretisoinniksi eikä sen yhteyksiä integraatioteorioihin riittävästi tutkita.

hän ei sinänsä muuttanut kansalaisten lojaalisuusasenteita). Intuitiivisesti tuntuisi järkevältä, että integraation määritelmä kattaisi Pohjoiskalotti-komitean perustamisen kaltaiset edistysaskeleet ja että kun integraatioprosessia määritellään tulisi huomio kiinnittää paitsi edistykseen integraatiotahdon kehityksessä (lojaalisuuden siirtyminen), myös uuden valtiorajat ylittävän yhteisön toimintakyvyn kehitykseen. Institutionaalisilla päätöksillä ja lojaliteetin siirtymisellä on sitäpaitsi molemminpuolinen vuorovaikutussuhde: lojaliteetin siirtyminen ja uusi kollektiivinen identifiointuminen eivät vain motivoi institutionaalisia muutoksia, vaan myös institutionaaliset muutokset ja eliitin harjoittama mobilisointi vaikuttavat kollektiivisten identiteettien kehitykseen.¹⁸

Integraatioprosessin lähtökohtana on kansallisvaltion erityisaseman rapautuminen kollektiivisen poliittisen hyödyn tuottajana.¹⁹ Tämän tyyppinen ilmiö liittyy oleellisesti myöhäismodernin maailmanpolitiikan tendensseihin ja siihen, että politiikan huomio on nykyisellään kiinnittynyt ilmiöihin (esimerkiksi ympäristökysymykset, kulttuurikysymykset sekä markkinoiden toiminta ja ohjailu), joissa kansallisvaltio ei voi toimia tehokkaimmalla tavalla. Kun modernisaation tunnuspiirteisiin on kuu-

¹⁷ Ks. myös Haas 1964, 29.

¹⁸ Erityisesti etnisten kollektiivisten identiteettien analyysissä tehdään usein erottelu primordiaalistien ja instrumentalistien mallien välillä. Primordiaalistien mallien mukaan kollektiivinen identiteetti on kansalähtöistä ja kulttuurista, aivan kuten Etzionin (mt. 1963) määritelmän kansalaislojaliteetti ja kokemus kuulumisesta eurooppalaiseen tai johonkin muuhun ryhmään. Instrumentalistisissa malleissa kollektiivinen identiteetti voidaan mobilisoida eliittien toimesta heidän poliittisia päämääriään palvelevaksi. Esimerkkinä ensimmäisenkaltaisesta mallituksesta, ks. Walzer (1982) ja jälkimmäisenkaltaisesta Haas (1993, 505-45). Näitä kahta mallia integroivia voi löytää teoksesta Lonsdale, John: *Moral Ethnicity and Political Tribalism*. Teoksessa Preben Kaarsholm ja Jan Hultin (1994). Ks. myös erinomainen katsaus identiteettimalleihin teoksessa Jerman (1997).

¹⁹ Ks. tästä esim. Mitrany 1975, 85-86.

²⁰ Transnationaalisella yhteistyöllä tarkoitetaan valtiorajat alapuolella olevien yhteisöjen (puolueiden, läänien, kansalaisjärjestöjen jne.) valtiorajat ylittävää yhteistyötä.

Integraatiomalli	Integraation päämäärä	Integraation keino
klassinen poliittinen integraatioteoria	kansallisvaltion poistaminen, liittovaltio	poliittinen, valtiosopimus
funktionalistinen integraatioteoria	valtion poistaminen, integroituneen superalueen tai liittovaltion luominen	epäpoliittinen, funktionaalinen kansalaistoiminta
uusfunktionalistinen integraatioteoria	kansallisvaltion poistaminen, liittovaltio	integraation moottori kansalaistoiminta, mutta poliittiset päätökset välttämättömiä
yhteistoimintamalli	kansallisvaltioiden suvereenisuuteen perustuva valtioliitto	kuten edellä
uudenlainen alueellistuminen	kansallisvaltio, funktionaaliset ja identiteettiset yhteisöt jakavat tehtäviä	kuten edellä

Taulukko 1: Integraatioteoriat

lunut valtiokoneiston vallankäytön tehostuminen kaikkialla valtiorajojen sisällä, modernien rakenteiden rapautumisen ilmiöihin on viimeisinä vuosikymmeninä kuulunut valtiorajojen madaltuminen ja erilaiset rajat ylittävät kansalaisten (pikemminkin kuin valtioiden) väliset transnationaaliset yhteistyöjärjestelyt.²⁰

Tyypillistä on viimeisille vuosikymmenille ollut, ettei kaikkien kollektiivisten hyödykkeiden tuottamisessa turvaututakaan pelkästään valtioon, vaan erilaisilla asia-alueilla kollektiivisia hyödykkeitä tuotetaan erilaisilla kokonpanoilla, erilaisissa yhteisöissä. Esimerkiksi oikeudenmukaisen järjestyksen ja veronkeruun mahdollistamisessa on valtio koettu käyttökelpoiseksi. Samaan aikaan vaikkapa torniojokilaaksolaisen kulttuurin vaalimisessa se on koettu kaukaiseksi ja Torniojokilaakson neuvostoa tehottomammaksi toimijaksi. Eräällä tavalla uusi tilanne muistuttaa traditionaalista yhteiskuntaa, jolloin valtiorajoja ei ollut tai niiden valvonnalla ei ainakaan rajaseutujen kansalaisia vaivattu ja siten "luonnolliset" kult-

tuuriset yhteisöt voivat toimia rajoista piittaamatta.²¹ Toisaalta uusi asetelma on siinä mielessä sekä traditionaalista että modernia suotuisampi, että kehitteillä oleva transnationaalinen yhteistyö voi palvella rajaseutujen asukkaita (vieläpä valtioressurssien tukemana) samalla kun modernin yhteiskunnan oikeuksien valvonta estää traditionaalisten voimakaimman oikeuden soveltamisen.

Pohjoisilla alueilla tapahtunutta modernien ja traditionaalisten intressien yhteensovittamista Pohjoiskalottiyhteistyön kaltaisilla järjestelyillä voidaan pitää jopa jonkinlaisena esimerkkinä onnistuneesta ristiriitojen sovittelutoiminnasta. Modernin territoriaalisen hallin-

²¹ Traditionaalisen ja modernin sovittamisen logiikkaa kuvaa hyvin Jouko Jaman toteamus Pohjoiskalotti-yhteistyön tärkeimmästä tehtävästä opettaa alueelliset toimijat sekä ajattelemaan että työskentelemään valtakunnan rajoista piittaamatta ja näin alentamaan yhteistyöhön osallistumisen kynnyksiä. Tämä oli myös David Mitrany'n resepti yhteisöjen vapauttamiseksi valtion kuristusotteesta (Mitrany 1975, 120 & 118).

non ja valtiorajojen rajaseudun yhteiskunnille aiheuttamat ristiriidat ovat muualla maailmassa osoittautuneet varsin vaikeiksi vakauden ongelmiksi ja siksi modernisaatiovaihetta, jossa traditionaaliset ja modernit intressit helposti törmäävät, pidetäänkin yleisesti varsin konfliktierkkänä aikana (Huntington 1968). Tapa, jolla modernit valtiot Suomi, Ruotsi, Norja ja Venäjä ovat vapaaehtoisesti madaltaneet rajayhteisöjen kannalta hankalia valtiorajoja, ja samalla vähentäneet vapaaehtoisesti omaa alueellisesti määriteltyä valtaansa, on tyypillinen vain nykyiselle ajalle (toisen maailmansodan ja etenkin kylmän sodan jälkeen). Esimerkkejä vastaavanlaisesta voidaan historiasta löytää vain harvoja.²²

Integraation teorit ja integraatioajattelu voidaan jaotella kahdella dimensiolla sen mukaan, mitä teoria pitää integraation tavoitteena ja toisaalta mitä keinoina. Sekä päämäärien että keinojen suhteen teoreettinen ajattelu on edennyt vastakohtaisuuksien kautta eräänlaiseen synteettisnäkökemykseen. Pohjoiskalotilla tämä synteesi on myös käytännössä näkyvissä. Vaikka integraatioajattelu on edistynyt ajassa, voidaan jokaisessa integraatiomallissa nähdä elementtejä, jotka kuvastavat osaa erilaisten integraatioprosessien todellisuudesta. Integraatioajattelun edistystä ei siten tule nähdä lineaarisena ja täydellisenä, vaan pikemminkin kehityksenä, jossa erilaisia elementtejä integraation todellisuudessa havaitaan ja painotetaan eri tavalla. Integraatioteorian kehitystä voidaan kuvata seuraavanlaisella taulukolla (ks. viereinen sivu).

Kuten taulukko osoittaa, poliittisen mallin,

²² Nykyisellään tämäntyyppiset järjestelyt eivät ole mitenkään puhtaasti eurooppalainen ilmiö, vaan vastaavanlaisia rajojen madaltamista rajayhteisöjen eduksi tapahtuu ainakin Kenian ja Ugandan rajalla, Senegalin ja Gambian rajoilla, Thaimaan ja Laosin, sekä Thaimaan ja Burman rajoilla, sekä laajasti Arabivaltioiden rajoilla.

²³ Funktionalismi ei kuitenkaan mitranylaisessa muodossa ole federalismia siksi, että Mitrany vastusti kaikkea alueellista organisoitumista, myös federalistista (Mitrany 1975, 108-112).

²⁴ Sana funktionalismi viittaa tehtävääorientoituneeseen (pikemminkin kuin valta- /auktoriteetti-/järjestysorientoituneeseen) politiikan mieltämiseen (funktio = organisatorinen tehtävä, ks. Haas 1964, 6).

²⁵ Mitrany 1975, 98.

funktionalistisen ja uusfunktionalistisen integraatioajattelun mielenkiintoisena kiistakysymyksenä on valtion ja politiikan rooli integraatioprosessissa. Integraation päämäärän suhteen kaikkia suuntauksia voidaan pitää vanhan federalismin esimerkkeinä.²³

Kun perinteinen (moderni) poliittinen ajattelu on nähnyt kansainvälisen järjestelmämuutoksen välineeksi valtion, Mitrany ja funktionalistit²⁴ syyttävät tätä ajattelua valtio-fiksatiosta.²⁵ Poliittisen mallin mukaisesti integraatio tapahtuu valtiosopimuksin: alue luodaan, alueellistetaan, sen sijaan että se alueellistuisi yhteiskuntatasoisena prosessina. Tämäntyyppistä kehitystä voidaan selkeästi havaita myös Pohjoiskalotilla, mikäli seurataan vaikkapa alueellisten turvallisuushuolten lievittämiseksi tehtyjä aloitteita. Esimerkiksi alueellista turvallisuutta, ydinaseetonta vyöhykettä, luottamusta lisääviä toimia tai rajarauhaa koskevat suunnitelmat saattoivat syntyä vain valtiolisina, poliittisina aloitteina. Pohjoiskalotin yhdentymiseen liittyy joukko ei-alueellisia poliittisia intressejä – kuten alueen luonnonvarojen käytön mahdollistaminen tai yleinen suomalainen ja eurooppalainen turvallisuusintressi – jotka ovat motivoineet puhtaasti poliittista, perinteisen (poliittisen) mallin yhdentymistä.

Funktionalistien mukaan integraatio etenee epäpoliittisesti, aivan Pohjoiskalotti-komitean ja Pohjoiskalotin neuvoston toimintaperiaatteiden mukaisesti, valtiorajoista piittaamattoman kansalaistoiminnan kautta tekemällä valtiorajat merkityksettömiksi.²⁶ Funktionalistien mukaan integraatioprosessin keskeisinä toimijoina ovat tiettyjä käytännöllisiä hyvinvointiin liittyviä intressejä ajavat kansalaistoimijat pikemminkin kuin valtiot, hallitukset ja muut järjestysorientoituneet (vs. tehtävä-/hyvinvointiorientoituneet) auktoriteetit. Rauhanomainen muutos kohti integroituneempaa aluetta voi-

²⁶ Jama & Kivimäki 1997; Mitrany 1975, 120.

²⁷ Valtiollisen politiikan ja yhteiskuntatasoisen kansalaistoiminnan meriittejä on toki Pohjoiskalotilla vaikea asettaa vastakkain, sillä osa valtakunnanpolitiikan toimijoista vaikutti myös kansalaistoiminnassa (esim. Hannes Manninen, Esko-Juhani Tennilä ja Paavo Väyrynen). Lisäksi suuri osa valtiollisiakin aloitteita syntyi ja suunniteltiin tehtävääorientoituneissa kansalaisjärjestöissä ja paikallishallinnossa.

daan toteuttaa ilman politiikkaa yhteiskunnan voimin (Mitrany 1975, 120, 182, 108-112; Merton 1957; Etzioni 1962).

Vaikka Pohjoiskalotin yhteistyössä voidaan nähdä sekä epäpoliittisia että korkean valtiollisen politiikan vaikutuksia, näyttäisi selvältä, että valtaosa yhteistyön edistymisestä on kotoisin alueen omista intresseistä ja aloitteista (kuten funktionalistit väittävät) pikemminkin kuin valtiollisen keskushallinnon toimeliaisuudesta (kuten perinteinen poliittinen integraatioteoria väittää).²⁷

Silti voivat funktionalistisen integraatioteorian vastustajat tuoda monia yhteistyön kehitystendessejä esille argumentteina muunlaisista integraationäkemyksistä. Ajatus siitä, että politiikasta vapaa tehtäväkeskeinen kansalais-/paikallistoiminta voisi luoda yhdentymistä Pohjoiskalotilla olettaa, että Kalotin kehittämishankkeista ja -prioriteeteista vallitsisi yksimielisyys.²⁸ Mikäli Pohjoiskalotin hankkeet heijastelisivat yksinkertaisesti alueen intressiä, ei politiikalle ja erilaisten intressien sovittamiseksi luoduille poliittisille rakenteille olisi sijaa alueen yhteistyön ja integraation kehittämisessä. Koska kuitenkin esimerkiksi Pohjoiskalotti-komitean kehittämishankkeet edustavat vain yhtä monista mahdollisista kehitysideoista linjauksista, jotka huolehtivat eri osapuolten intresseistä eri tavalla kuin vaihtoehdot hankkeet, on luonnollista ja hyväksyttävää demokratianäkökulmasta, että elimen edustus on poliittisesti määrättyä. Yhtä luonnollista on, että saamelaisväestön on politisoitettava ja kehitettävä poliittista päätöksentekomekanismiaan, jotta he voisivat käyttää Pohjoismaisen neuvoston tarjoamia välineitä yhteistyövaraiselle saamelaisten hyvinvoinnin tuottamiselle.

Funktionaalista, epäpoliittista integraation strategiaa voidaan kritisoida, paitsi epädemokraattisuudesta, myös strategian mahdottomuuden vuoksi. Kuten uusfunktionalistit väittävät, voidaan Pohjoiskalotin yhteistyössä nähdä, että

ilman valtiollisen politiikan myötävaikutusta nykymuotoinen yhdentymisen ja yhteistyö olisi mahdotonta. Esimerkiksi Ernst B. Haasin mielestä poliittista valtaa ei voi erottaa tehtäväorientoituneesta yhteisen hyvinvoinnin taivottelusta.²⁹

Vaikka onkin tärkeää, että yhteistyön moottorina on alueen oma tahto ja pyrkimys jonkin konkreettisen yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, yhdentymisen ja yhteistyövaraisen hyvinvoinnin tuottamisen edellytyksenä on usein kyky käyttää valtioperustaista poliittista valtaa. Ilman Kekkonen arvovaltaa ja kykyä hyödyntää korkean tason poliittisia suhteita olisi rajakauppayhteistyön edistäminen itäiselle Pohjoiskalottialueille ollut vaikeaa (Oinas 1997). Vaikka ajoittain paikalliset viranomaiset ja alueelliset järjestöt joutuvatkin toimimaan yhteistyössään lakia ja hallintokäytäntöjä mukailleen, ei Lapin maaherralla ollut mahdollisuutta tehdä läänien välisiä funktionaalisia sopimuksia, mikäli Suomen valtiollinen perustustuslaki ei tällaista sallinut. Eikä puhtaasti alueen tasolla toimiva yhteiskuntatasoinen yhteistyö olisi voinut saada käyttöönsä samoja valtiolliseen tai eurooppalaiseen aluepolitiikkaan tarkoitettuja varoja, ellei toiminnalla olisi ollut poliittisen vallan myötävaikutusta.³⁰ Kalottiyhteistyössä "oli siis selvää, että valtiovallan ja yleensä julkishallinnon tuli antaa ehdotuksille hyväksymisensä ja tukensa, jotta aloitteita voitaisiin viedä käytännössä eteenpäin" (Salo 1997).

Pohjoiskalotin yhdentymiskehitys on menetelmältään seurannut pitkälle uusfunktionalistista mallia, jonka mukaan epäpoliittisella toiminnalla on tärkeä merkitys, mutta sen on voitava toimia poliittisesti asetetuissa puitteissa. Integraatio näyttäisi laajanevan leviämällä asia-alueelta toiselle siten, että yhteistyön tiivistyminen yhdellä alueella luo paineita suurempaan yhteistyöhön toisella: esimerkiksi lisääntyneen kaupan ja kulttuurisen vuorovaikutuksen myötä myös liikenneyhteyksiin on

²⁷ Funktionalistisen integraatioteorian kritiikki, joka kohdistuu puhtaasti epäpoliittisen integraatiostategian oletukselle on yleisellä tasolla eksplikoitu teoksessa Claude 1959. Ks. myös Haas 1964, 24, 34 ja 37.

²⁸ Ks. esim. Haas 1964, 47, 49; ks. myös Pentland 1973.

³⁰ Poliittisten keinojen merkitystä korostaa myös Tuure Salon toteamus, jonka mukaan "kalottialueen väestö näki Pohjoiskalotti-yhteistyössä käytännön kannan kansalaisten tasolta maakunnallisten ja valtakunnallisten päättäjien tasolle" (Salo 1997).

ollut pakko puuttua ja kasvava paikallistason yhteistyö on pakottanut yhteiseen läinsäädännöllisten esteiden poistamiseen.

Yhteistyön ja yhdentymisen tavoitteiden suhteen integraatioteoriat eroavat myös varsin selkeästi toisistaan. Karkeasti voidaan sanoa, että kansallisvaltion hajottaminen on ollut varhaisissa integraatioteorioissa päätavoitteena, kun taas uudemmissa malleissa kansallisvaltion rooli tunnustetaan. Kansallisvaltion roolia vastustavien mallien sisällä on kuitenkin eroavuuksia. Samalla kun esimerkiksi mitranylainen funktionaalinen integraatioteoria kokee rauhan ja hyvinvoinnin edellytyksenä täysin valtioihin perustumattoman ja tehtäväkeskeisen maailmanhallinnon, realistissävytteinen yhteistyömalli katsoo valtion integraation perusyksiköksi. Varhaisten integraatioteorioiden historiallisina taustatekijöinä olleet nationalistiset maailmansodat muokkasivat voimakkaasti käsitystä valtion roolista kansainvälisen hyvinvoinnin, etenkin rauhan esteenä. Samalla kun poliittiset integraatioteoriat näkivät pysyvän rauhan edellytyksenä valtioiden kiistoja ja yhteistyötä valvovan poliittisen ylikansallisen federaation valtioiden yläpuolella, mitranylaiset funktionalistit (ja uusfunktionalistit, mutta nämä maltillisemmin) pitivät hyvinvoinnin ja rauhan edellytyksenä täysin uudenlaista, alueellisen poliittisen järjestyksen syrjäyttävää, tehtäväkeskeistä kansainvälistä organisoitumista (Mitrany 1975, 100-1, 108-112).

Kylmän sodan ympäristössä puolestaan valtiollista voimaa katsottiin tarvittavan ja siksi valtion rooli korostui yhteistyön perustoimijana. Tämän päivän Pohjoiskalotilla tapahtuva alueellistumiskehitys näyttäisi osoittavan, että alueellisten yhteistyöjärjestelyjen takana ei ole pelkästään tehtäväkeskeinen rationaalinen hal-

linto³¹, vaan inhimillinen organisoituminen perustuu myös yhteenkuuluvuuden tunteelle, jonka lähteenä voi olla yhteinen (kansallinen tai transnationaalinen) kulttuuri tai myös yhteinen (kansallinen tai transnationaalinen) alue.³² Lisäksi voidaan väittää, että esimerkiksi turvallisuuden tuottaminen sotilaallisin keinoin edellyttää alueellisuutta. Ilman alueen hallintaa ei voida estää aseellista toimintaa alueella. Pohjoisen kalotin kansat näyttävät edelleenkin tunteenomaisesti identifioituvan pikemminkin kansallisvaltioiden alueisiin kuin kalottialueeseen, Euroopan alueeseen tai maailman alueeseen, ja tuntevat motivaatiota pikemminkin isänmaansa kuin Pohjoiskalotin tai Euroopan puolustamiseen. Siten esimerkiksi puolustuspoliittikan ajamaa hyvinvoinnin tuottamista ei voi toteuttaa ilman funktionalistien vihaamia alueellisesti määriteltyjä yksiköitä, kansallisvaltioita ja kansallisvaltioiden yhteistyötä.

Toisaalta niin turvallisuus kuin hyvinvointikin edellyttävät taloudellisten ja sosiaalisten konfliktirakenteiden transformointia eikä se voi tapahtua optimaalisesti alueellisella perusteella. Tarvitaan siis työnjakoa ja yhteistyötä alueellisten ja funktionaalisten elinten välillä uusalueellisuuden mallin mukaisesti. Siksi nykyinen Pohjoiskalotin yhdentyminen tapahtuu samanaikaisesti kulttuurisissa yksiköissä (esimerkiksi Torniojokilaakson yhteistyö ja saamelaisen transnationaalinen yhdentyminen tai Pohjola-Norden toiminta), funktionaalisissa yksiköissä (esimerkiksi Pohjoiskalotti-komitean taloudellinen yhteistyö) ja alueellisesti (valtioiden välinen turvallisuusyhteistyö). Sen sijaan että voitaisiin puhua yhdestä kansainvälisestä Kalottiyhteistyön alueesta, joudutaan puhumaan monesta keskenään osittain päällekkäisestä yhteistyön muodosta; sen sijaan että Pohjoiskalotin kansalaiset kokisivat olevansa vain suomalaisia/ruotsalaisia/jne tai saamelaisia/norjansuomalaisia/jne, he kokevat olevansa samaan aikaan näitä molempia ja lisäksi lappilaisia/norrbottenilaisia/jne, merilappilaisia/torniolaaksolaisia/jne, pohjoiskalot-

³¹ Funktionalistinen usko tehtäväkeskeiseen rationaaliseen organisoitumiseen on peräisin weberiläisestä traditiosta, jossa kansalaisten lojaliteetti suuntautuu siihen legitiimiin auktoriteettiin, joka pystyy ylläpitämään kansalaisten hyvinvoinnin (Haas 1964, 50).

³² Tämä näkemys on selkeä myös myöhemmässä Erns B. Haasin kirjoituksessa, ks. esim Haas 1993. Euroopan integraatiokehitystä on sen sijaan useasti kritisoitu uusimman integraatioajattelun hylkäämisestä, kansallisvaltion roolin väheksymisestä ja superalueen luomisesta.

³³ Uudenlaisen monimuotoisen alueellistumisen problematiikkaa on globalisoituvassa maailmassa tutkittu niin sanotun uusalueellisuus-keskustelun puitteissa. Ks. esim. Jyrki Käkönen & Kaisa Lähteenmäki 1995; Joenniemi 1995; Hettne 1993.

tilaisia/eurooppalaisia ja monia muita. Pohjoiskalotilla alueellinen organisoituminen perustuu ajatukseen, jonka mukaan jäykät periaatteet eivät sanele miltä pohjalta ja missä kokoonpanoissa yhteistyö organisoituu vaan päättäjinä ovat kansalaiset, joita yhteistyö koskee.

Maailman globalisoituminen ei ole Pohjoiskalotilla merkinnyt supervaltiollisuutta, maailmankansalaisuutta tai alueellisten identiteettien poistumista, vaan useiden päällekkäisten identiteettien esiinmarssia.³³ Tarve erilaisten yhteisten asioiden hallinnointimuotojen yhtäaikaiseen olemassaoloon on monimutkaistanut uudenlaista integraatiota ja uudenlaista alueellistumista edustavan Pohjoiskalotin poliittista organisoitumista tavalla, joka on antanut instrumentaalisen perustan moninaisille pohjoisille identiteeteille.

3. Integraatioteorioiden ja eurooppalaisen integraatiokäytännön ristiriita Pohjoiskalotin yhteistyössä

Integraation teoriasta riippumatta lähtökohtainen intressi rajojen madaltamiselle ja yhteistyön vahvistamiselle on liittynyt taloudellisen hyvinvoinnin lisäämiseen ja rauhan rakenteiden vahvistamiseen konfliktirakenteita transformoimalla. Rajojen madaltamisen taloudellinen vaikutus on johdettu klassisesta liberaalisesta talousopista ja suhteellisen edun käsitteestä: erilaisten talouksien välillä on hyödyllistä harjoittaa työnjakoa, jotta kaikkialla voitaisiin keskittyä siihen tuotantoon, missä osa-alueella on suhteellinen etu. Taloudellisen intressin nimissä yhteistyön ja integraation mekanismien tulisi siten olla senkaltaisia, että ne mahdollistaisivat työnjaon mahdollisimman **erilaisten** toimijoiden kesken.

Rauhaa rakentavalla integraatiomotiivilla tarkoitettiin yleisesti vastakkainasettelun poistamista yhteistyöllä sekä yllätyksellisen sodan valmistelun tekemistä mahdottomaksi hiilen ja teräksen valmistuksen ja kulutuksen valvon-

nalla.³⁴ Myöhemmin länsimaisen integraation rauhanstrategia on perustunut pitkälle demokraattisen rauhan ideaaliin (Doyle 1986, 1151-1169; Doyle 1983, 227-331; Kegley & Hermann 1995, 5-30). Tämä teoria puolestaan perustuu kahteen premissiin. Ensimmäisen mukaan kansalaisten taloudellinen keskinäisriippuvuus luo kansalaisille luonnollisen sodanvastaisen motiivin, sillä mikäli suomalaisen yrittäjän markkinat ovat vaikkapa Ruotsissa ja raaka-aineet Saksassa, on hänen taloudelliselle voitolleen tärkeää, että Suomen suhteet sekä Ruotsiin että Saksaan säilyvät hyvinä. Samalla tavoin suhteet Saksaan ja Ruotsiin ovat yrittäjän palkkalistoilla olevien työllisyyden edellytys. Toisaalta demokraattisen rauhan malli edellyttää pysyvältä rauhalta, että valtioiden poliittinen päätöksenteko heijastelee kansalaisten toiveita ja on siten demokraattista. Muussa tapauksessahan kansalaisten rauhanmotiivi ei heijastuisi valtiolliseen politiikkaan. Siten integraation hyötyjä voidaan arvioida rauha-motiivista käsin sen kautta kuinka hyvin yhteistyö luo potentiaalistien vihollisten kansalaisten keskuudessa molempia kansoja hyödyttävää keskinäisriippuvuutta ja toisaalta sen perusteella kuinka se vahvistaa potentiaalisten vihollisten demokraatisoitumista. Rauhanmotiivinkin kannalta on siis tärkeää, että integraation mekanismit voisivat mahdollistaa yhteistyön **erilaisten** (potentiaalisten vihollisten) välillä.

Euroopan integraation mekanismien perustana on kuitenkin ajatus eurooppalaisten valtioiden samankaltaisuudesta. Esimerkiksi Peter H. Smith (1992) pitää integraation syvyyttä politiikkojen ja toimenpiteiden harmonisoinnin laajuutena, jonka hän puolestaan tulkitsee samankaltaistamiseksi. Eurooppalaisen yhdentymisen mekanismien samankaltaistavat piirteet ovat aiheuttaneet yhdentymisen muotojen kehittymisen sellaisiksi, että erilaisista kult-

³³ Suomen jäsenyysneuvottelun ongelmien perusteellisempaa analyysyä voi löytää artikkelista Kivimäki 1997b.

³⁴ Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksella on käynnistynyt ongelmaan liittyen tutkimushanke yhteistyössä Singaporen ASEAN Economic Research Unitin ja Sabahin kehitysmaainstituutin kanssa.

³³ Yleistä teoriaa vuorovaikutusrakenteiden vaikutuksesta sodan todennäköisyyteen on tutkittu ns. konfliktitransformaatiokeskustelussa, ks. Raimo Väyrynen 1991, 183-205; Juha Auvinen & Timo Kivimäki 1997.

tuurisista lähtökohdista talouttansa kehittävien, eri kehitystasoilla olevien valtioiden, on vaikea sopeutua integraation käytännöllisiin muotoihin. Valtion on oltava "eurokunnossa" osallistuaakseen integraatioon. Erilaisuus kehitystasoissa oli EU:n eteläisen laajentumisen perusongelma, samoin Suomen jäsenyysneuvottelujen keskeinen ongelma oli maatalouden olosuhteiden erilaisuus³⁵.

Integraation turvallisuus ja hyvinvointimotiivien perustuminen erilaisuuteen ja integraatiomekanismien perustuminen samanlaisuuteen on ilmeinen ongelma, johon suomalaisessa integraatiotutkimuksessa ollaan heräämässä.³⁶ Ongelma on yleinen, mutta kiperä etenkin Pohjoiskalotin kontekstissa. Pohjoiskalotin integraation kehittyminen kohti taloudellisesti ja osin kulttuurisestikin "erilaista" itää on nähty ongelmallisena asiana siitä huolimatta, että yhteistyön tiivistymiselle Suomen itäisillä lähialueilla olisi ilmeisiä identiteettiviisiä, taloudellisia ja turvallisuuspoliittisia motiiveja ja sekä Venäjän että Suomen taholta myös poliittista tahtoa.

Toisenlaisessa integraation mekanismeihin liittyvän ajattelun traditiossa harmonisointi voisi tarkoittaa nimenomaan eri alueiden täydentävyyttä (komplementaatiota) edistävää erilaistamista työnjaon tehostamisen nimissä. Tällöin erilaisuus palautuisi yhteistyön motiiviksi, eikä sen esteeksi. Esimerkiksi Pohjoiskalotin ympäristöyhteistyötä voitaisiin lähestyä tästä perspektiivistä. Yhteistyön motiivi nousee siitä, että venäläinen tuotantoinen toiminta vaikuttaa rajojen yli Lappiin, mutta koska venäläiset tuotantotavat (teknologia ja ympäristötietoisuuden aste) ovat **erilaisia** kuin esimerkiksi pohjoismaisissa, syntyy motiivi ympäristöyhteistyölle. Mikäli venäläinen tuotantotapa olisi samanlainen kuin rajojen toisella puolella, ei olisi tarvetta yhteistyölle. Samoin mikäli suurkalotilla ei olisi elintasokuilua Venäjän ja pohjoismaiden välillä, ei olisi myöskään potentiaalia tuotannon komponenttien jakamiseen siten, että pohjoismainen/eurooppalainen pääoma ja teknologia tehostaisi venäläisten resurssien hyötyntoitoa. Mikäli alueen yhden osan kykyä tuottaa yhdentyypisiä hyödykkeitä alueen tarpeisiin voitaisiin tehostaa ja toisen osan voitaisiin antaa kasvaa riip-

puvaiseksi tästä palvelusta/tuotteesta samalla kuin toinen osa voisi keskittyä toisenlaiseen tuotantoon/toimintaan, erilaistaminen voisi johtaa alueen toiminnan uudelleen harmonisointumiseen.

Sekä EU:n että Venäjän talouksien yhtenäisyysvaatimuksiin tulisi löytää Pohjoiskalotin aluetta hyödyntävää täydentävyyttä edistäviä poikkeuksia siten, että Pohjoiskalotin alueellisesti, kulttuurisesti tai funktionaalisesti EU:sta ja Venäjältä irrotettuja yhteistyömalleja voitaisiin syventää. Toiminnan mallia voitaisiin hakea talouden erityisalueista jotka ovat Pohjoiskalotinkin yhteistyöalueiden tapaan, taloudellisesti-kulttuurisesti integroitua ja valtioiden rajat ylittäviä, mutta yleensä kokonaisia valtioita sisältämättömiä kasvun triangeleja, alueita, polygoneja tai yksinkertaisesti luonnollisia taloudellisia vyöhykkeitä, joilla politiikalla luodut taloudelliselle ja kulttuuriselle yhteistyölle epäluonnolliset esteet on pyritty poistamaan.³⁷

LÄHTEET

- Auvinen, Juha & Timo Kivimäki (1997): *Towards More Effective Preventive Diplomacy*. Lapin yliopisto, Rovaniemi
- Brustein, William R. (1988): *The Social Origins of Political Regionalism: France, 1849-1981*. University of California Press, Berkeley.
- Claude, Inis (1959): *Swords into Plowshares*. Random House, 2nd ed., New York.
- Doyle, Michael (1986): Liberalism and World Politics. *American Political Science Review*, 80: 4, s. 1151-1169.
- Doyle, Michael (1983): Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*. 12 (kesä), s. 227-331
- Etzioni, Amitai (1963): European Unification. *World*

³⁷ Tätä voitaneen kutsua Teivo Teivaisen (1995) käsitteellistystä mukaillen transnationaalisen ekonomian aasialaiseksi formulaksi, jonka ongelmia toki voidaan kritisoida Teivaisen tapan sen demokratiaongelmien vuoksi, mutta jolle hieman liberaalimmista lähtökohdista voidaan löytää myös suuria ansioita. Aasialaisen komplementaatioon perustuvasta yhteistyöstä ja rajojen madaltamisesta löytyy erinomainen esitys teoksesta Ohmae 1991ab. Aasialaisia erityisratkaisuja on analysoitu ansiokkaasti teoksissa Kurus 1995a, 1-14; Kurus 1995b, 404-420; Tan Siew Hoey 1993, 1-14.

- Politics* XVI, lokakuu.
- Etzioni, Amitai (1962): A Paradigm for the study of political unification. *World Politics*, XV.
- Friedberg, Aron L. (1993/4): Ripe for Rivalry. Prospects of Peace in a Multipolar Asia. *International Security*. 18:3.
- Haas, Ernst B. (1964): *Beyond the Nation-State*. Stanford University Press, Stanford.
- Haas, Ernst B. (1993): Nationalism: An Instrumental Social Construction. *Millenium* 22:3, s. 505-45.
- Harle, Vilho (1993): *Erlaisuus, Identiteetti & Poliitiikka*. Rauhan ja Konfliktintutkimuslaitos, Tutkimustiedote n:o 52, Tampere.
- Hettne, Björn (1993): Neo-Mercantilism: The Pursuit of Regionnes. *Cooperation and Conflict* 28:3.
- Huntington, Samuel P. (1968): *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press, New Haven.
- Jama, Jouko ja Timo Kivimäki (1997): Pohjoiskalotittomitea ja Pohjoiskalotin neuvosto. Teoksessa Kivimäki & Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Jerman, Helena (1997): *Between Five Lines*. Suomen antropologinen seura, Pohjoismainen afrikkainstituutti, Saarijärvi.
- Joenniemi, Pertti (1995): Regionality: A Sovereign Principle of International Relations? Teoksessa Heikki Patomäki: *Peaceful Changes in World Politics*. TAPRI, Research Report 71, Tampere.
- Käkönen, Jyrki & Kaisa Lähtenmäki (1995): *Regionalization and the Theory of International Relations*. TAPRI, research Report 64, Tampere.
- Kegley, Charles W. & Margaret G. Hermann (1995): The Political Psychology of Peace through Democrattization. *Cooperation and Conflict* 30: 1, s. 5-30.
- Kivimäki, Timo ja Paavo Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Kivimäki, Timo (1997a): Kansainvälinen yhteistyö pohjoiskalotilla - teoria ja käytäntö. Teoksessa Kivimäki & Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Kivimäki, Timo (1997b): Transnationalisaatio, ryhmäintressit ja Suomen EU-neuvotelut. *Politiikka* 39:1, s. 30-41.
- Kivimäki, Timo, Paavo Väyrynen ja Jouko Jama: Johdanto teoksen Kivimäki & Väyrynen 1997(toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Kurus, Bilson (1995): The East ASEAN Growth Area. *Borneo Review* 6: 1, s. 1-14.
- Kurus, Bilson (1995): The ASEAN Triad. *Contemporary Southeast Asia* 16: 4, s. 404- 420.
- Lahtela, Olavi (1964): Puhe Rovaniemellä 26.8. 1964. *Pohjolan Sanomat* (27.8. 1964, Kemi)
- Lonsdale, John (1994): Moral Ethnicity and Political Tribalism. Teoksessa Preben Kaarsholm ja Jan Hultin: *Inventions and Boundaries. Historical and Anthropological Approaches to the Study of Ethnicity and Nationalism* IDS, Roskilde.
- Manninen, Hannes (1997): Pohjoiskalotin rauhanpäivät. Teoksessa Kivimäki & Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Meadwell, Hudson (1991): A Rational Choice Approach to Political Regionalism. *Comparative Politics* 23: 4, s. 401-3.
- Merton, Robert K. (1957): *Social Theory and Social Structure*. The Free Press, Glencoe.
- Mitrany, David (1975): *The Functional Theory of Politics*. London School of Economics and Political Science & Martin Robertson, Lontoo
- Mitrany, David (1944): *A Working Peace System* Royal Institute of International Affairs, Lontoo.
- Ohmae, Kenichi (1991): The Rise of the Regional State. *Foreign Affairs*, kevät 1991.
- Ohmae, Kenichi (1991a): *The Borderless World*. Fontana, London.
- Oinas, Asko (1997): Läänien yhteistyö Pohjoiskalotilla. Teoksessa Kivimäki & Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Pentland, Charles (1973): *International Theory and European Integration*. Sage, London.
- Puurunen, Heikki (1997): Barentsin Euroarktinen neuvosto. Teoksessa Kivimäki & Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Salo, Tuure (1997): Norden-järjestöjen kalottitoiminta. Teoksessa Kivimäki & Väyrynen (toim.) (1997): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Salvatore, Dominique (1993): Protectionism and World Welfare: Introduction. Teoksessa Dominique Salvatore: *Protectionism and World Welfare*. CUP, Cambridge.
- Smith, Peter H. (1992): Introduction - The Politics of Integration: Concepts and Themes. Teoksessa Peter H. Smith (ed.): *The Challenge of Integration. Europe and the Americas*. New Transaction, Brunswick.
- Tan Siew Hoey (1993): Growth Triangles as a Regional Development Strategy. *Borneo Review* 4:2, s. 1-14.
- Teivainen, Teivo (1995): *Globalisaatio ja Demokratia*. Rauhantutkimusyhdistys, Helsinki.
- Väyrynen, Paavo (1996): Dosenttiluento Lapin yliopistossa, tammikuu 1996.
- Väyrynen, Paavo (1997): Pohjoiskalotti kansainvälisessä yhteistyössä ja Suomen politiikassa. Teoksessa Kivimäki & Väyrynen (toim.): *Kansainvälinen yhteistyö Pohjoiskalotilla*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Väyrynen, Raimo (1991): Conflict Transformation and Cooperation in Europe. Teoksessa Andreeva & Vesa: *European Security and Cultural Values*. TAPRI, Tampere.
- Wallace, Helen, William Wallace ja Carole Webb (toim.) (1983): *Policy-making in the European Community*. Wiley, Chichester.
- Walzer, Michael (1982): *The Politics of Ethnicity*. Belknap Press, Cambridge, MA,

Wyatt-Walter, Andrew (1995): *Regionalization, Globalization and World Order*. Teoksessa Louise Fawcett & Andrew Hurrell: *Regionalism in World Politics*. Oxford University Press, Oxford.